

IRENA DOUSKOVÁ HRDÝ BUDŽES

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Když jsem vycházela z jídelny, stála na chodbě pani učitelka Koláčková a s ní ještě další dvě pani učitelky. Přestaly si povídat a zavolaly na mě. Strašně jsem se lekla, že si všimly toho pomeranče. Ale pani učitelka Koláčková se usmívala.

„Helenko, tak maminka už nehraje v divadle?“ zeptala se.

„Hraje,“ řekla jsem.

„Aha,“ řekla pani učitelka Koláčková, „já myslela, že už nehraje.“

Přemejšlela jsem, jestli jsem nelhala, ale nakonec jsem si řekla, že ne. Kačenka ještě jednou nebo dvakrát za měsíc chodí hrát tu pani, co přejde zprava doleva s bubnem. A vůbec, co je pani učitelce Koláčkové do toho, co Kačenka dělá. Jestlipak je ta pani učitelka Koláčková taky komunistka nebo proletářka? Asi jo, když je taková hloupá.

Často přemejšlím, jestli byl komunistka i Budžes. Možná, že jo, když o něm pořád recitují. To by byla škoda, jinak je mi hrozně sympatickej. Před lampionovým průvodem se taky recitovalo, většinou samý básničky o revoluci, jenom Štefančíková z pátý třídy říkala tu tajemnou o Budžesovi. Ona ji recituje při každý slavnosti, na VŘSR, na osvobození, na Vítěznej únor i na Den dětí. Já pořád nevím, kdo to ten Budžes vlastně byl, ve škole jsme se o něm nic neučili. Ale říkám si, že to třeba moh bejt nějakej statečnej indián jako Vinetú.

„A Hrdý Budžes vytrval, že neposkrvnil ústa ani hruď falešnou řečí!“ To je přece úplně indiánský.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je asi z poloviny knihy.

Hlavní hrdinka Helenka zaujatě vypráví o své současnosti, svém dětství. Chodí do druhé třídy, je velice inteligentní, ráda kreslí a chodí na němčinu. Velice ji trápí, že je tlustá, a tak chodí také na balet, aby už se jí spolužáci nevysmívali. Rozhodne se, že bude jako Hrdý Budžes, statečný muž, o kterém slyšela ve školním rozhlase.

Helenčin biologický otec Freistein žije v New Yorku a Helenka si na něj nepamatuje. Kačenka Součková, Helenčina maminka, je herečkou v ničínském divadle. Jejím partnerem a otcem Helenčina bratra Pepička je herec Pepa.

Helenka píše o svých trápeních a radostech. Kačenka přišla o práci v divadle kvůli ideologickému smýšlení, odmítala Helenku pustit do Jiskříček nebo recitovat na besídkách a odmítala hrát v době poplatných hrách. Další starosti přidělává Helence babička (maminka maminky), která si dopisuje s Helenčiným pravým otcem a stěžuje si při tom na Kačenku. Helenka napsaný dopis objevila a donesla Kačence, což způsobilo hádku.

Helenka sní o tom, že se s rodinou přestěhuje do Prahy. Tento sen se jí splní, když Kačenka získá v Praze byt po tetě. V závěru knihy zjišťuje, že žádný Hrdý Budžes neexistuje, že jde o splynutí slov Hrdý buď, zes... Barevné fixky od Freisteina, které si původně moc přála, nahází jednu po druhé do kanálu.

- **téma a motiv**

téma: komunismus, ztráta zaměstnání Helenčiny maminky

motivy: paní učitelka, divadlo, Budžes, recitace

- **časoprostor**

prostor: škola, kterou navštěvuje Helenka

čas: když Helenka vychází z jídelny (pravděpodobně po obědě)

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky.

Úryvek se skládá z odstavců.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román s autobiografickými prvky

- **vypravěč**

ich-forma, vypravěčem je Helenka

- **postava**

Helenka Freistainová (Součková) – osmiletá dcera herečky, zvědavá, všímavá. Navštěvuje němčinu, kreslení, balet a později Jiskřičky. Její vztah s maminkou je netypický, mamince říká křestním jménem Kačenka. Kačenka někdy staví vlastní zájmy nad zájmy Helenky.

paní učitelka Koláčková – zvědavá, zajímá se o věci, do kterých jí nic není, někdy Helenku ponižuje
Kačenka Součková – matka Helenky, herečka, která se odmítá ztotožnit s režimem. Z toho pro rodinu plynou problémy, přichází o práci. Mnohdy je k Helence tvrdá, například když nesplní svůj slib a Helenka nesmí na koncert milované Milušky Voborníkové.

Pepa – Kačenčin partner. Také nesouhlasí s režimem, ale není tak radikální. Dovolí např. Helence, aby chodila do Jiskřiček.

Karel Freistein – Helenčin biologický otec, který se o ni nikdy příliš nezajímal. Dopisuje si s matkou Kačenky, je pokrytec.

zákopecká babička – maminka Helenčiny maminky. Rodina k ní jezdí každý víkend, i když se se svou dcerou často hádá. Je tvrdohlavá.

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč paní učitelky a Helenky

nevlastní přímá řeč – vnitřní monolog Helenky: A vůbec, co je pani učitelce Koláčková do toho, co Kačenka dělá. Jestlipak je ta pani učitelka Koláčková taky komunistka nebo proletářka? Asi jo, když je taková hloupá.

- **typy promluv**

dialog paní učitelky a Helenky

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

hovorová slova *paní učitelka, jo*

nespisovná slova *přemejšlela jsem, sympatickej, moh bejt nějakej statečnej indián*

řečnická otázka *Jestlipak je ta pani učitelka Koláčková taky komunistka nebo proletářka?*

- pásmo vypravěčky je nespisovné, Helenka užívá školní slang, nespisovná a hovorová slova

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- 2. polovina 20. století, 1. polovina 21. století

Irena Dousková (*18. 8. 1964, Příbram)

- web <http://www.douskova.cz/>

- původním jménem Irena Freistadtová, převzala matčino dívčí příjmení
- z herecké rodiny
- vystudovala Právnickou fakultu UK, právu se nikdy nevěnovala
- žije v Praze od roku 1976
- vystřídala mnoho zaměstnání
- redaktorka měsíčníku Maskil
- nyní na volné noze

dílo:

- autobiografické rysy
- smysl pro situační humor
- ironie, výrazné pointy
- pochopení psychologie postav
- častá tematika judaismu

poezie:

Pražský zázrak – sbírka vytvořená s Ulrychem, Lomovou a Reinischem

Pražská imaginace, Bez Karkulky

próza:

Goldstein píše dceři – prvotina, stárnoucí režisér posílá své dceři dopisy z Izraele do Prahy

Někdo s nožem – mladá žena prožívá manželskou krizi, forma deníkových záznamů

Doktor Kott přemítá – soubor 12 povídek, hlavně téma manželství, partnerství, rodina

Čím se liší tato noc – soubor 9 baladických povídek, široké časové rozpětí

Oněgin byl Rusák – volné pokračování románu Hrdý Budžes. Helena studuje na gymnáziu.

Autobiografické rysy.

O bílých slonech – cyklus povídek zasazených na vesnici blízko Berouna

Darda – volné pokračování Hrdého Budžese a Oněgin byl Rusák. Helena je vdaná matka dvou dětí, zažívá tragikomickou krizi středního věku.

dramatizace:

Hrdý Budžes, Oněgin byl Rusák

- **literární / obecně kulturní kontext**

současná česká próza

Michal Viewegh (* 1962)

- absolvent gymnázia v Benešově, do roku 1989 žil v Sázavě
 - dva roky studoval Vysokou školu ekonomickou v Praze, odešel
 - pracoval jako noční strážný, průvodčí, stavební figurant
 - poté vystudoval Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor český jazyk-pedagogika
 - pracoval jako učitel na zbraslavské základní škole, později redaktor v nakladatelství Československý spisovatel
 - nyní se věnuje spisovatelské profesi a žije v Praze
 - nejčtenější současný český romanopisec
 - *Báječná léta pod psa, Výchova dívek v Čechách, Účastníci zájezdu, Román pro ženy, Biomanželka*
- Miloš Urban (* 1967)
- spisovatel, překladatel, redaktor

- rodiče diplomaté, vyrostl v Londýně
- vystudoval anglistiku a nordistiku na UK
- *Pole a palisáda, Hastrman* – cena Magnesia Litera, *Poslední tečka za rukopisy* Jaroslav Rudiš (* 1972)
- prozaik, scenárista, dramatik
- vystudoval němčinu a dějepis na PdF v Liberci
- vystřídal mnoho profesí (manager kapely, prodavač, učitel, novinář)
- redaktor deníku Právo
- *Nebe nad Berlínem*, scénář k filmu a román *Grandhotel*, komiks *Alois Nebel* Petra Hůlová (* 1979)
- prozaička z umělecké rodiny
- vystudovala obor mongolistika a kulturologie
- *Paměť mojí babičce* – cena Magnesia Litera, *Umělohmotný třípokoje, Stanice Tajga*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**
vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Hrdý Budžes – hlavní hrdinka, šolačka Helena Součková, si myslí, že jde o statečného člověka, kterému se chce podobat. Jde však o začátek básně S. K. Neumanna „Hrdý bud', žes vytrval...“.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Kniha je zasazena do doby socialismu, není tedy příliš aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Lidé, kteří zažili socialismus, mohou porovnat své vzpomínky s Helenčinými.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Jedná se o autorčinu druhou prozaickou knihu. Volným pokračováním je román *Oněgin byl Rusák* a trilogii uzavírá román *Darda*.

- **tematicky podobné dílo:**

Petr Šabach – *Občanský průkaz*: zobrazení doby komunismu humornou formou, hlavním hrdinou je dospívající kluk.

Michal Viewegh – *Báječná léta pod psa*: socialismus pohledem dítěte, malého Quida.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Dramatisaci připravila sama autorka pro Divadlo Příbram. Představení se hraje od roku 2003, v hlavní roli vystupuje Bára Hrzánová. V ději jsou zachyceny všechny podstatné události, ale 100% textu neodpovídá.